

Eusko Jaurlaritzaren antzerki-politika

Eugenio Arozena

Eusko Jaurlaritzak antzerkiaren arloan eman eta emateko dituen pausoak, laburki bada ere, adierazten saiatuko naiz.

Euskadin dauden antzerki-ekintzak elkartu, koordinatu eta babesteko eta antzerki-irakaskuntza eta -ikerketa aurrera eramateko, Eusko Jaurlaritzako Kultura Sailak, Martxoaren 21eko 49/1983 dekretuaz, Euskadiko Antzerti Zerbitzua sortzen du.

Nahiz eta dekretua 1983. urtean argitaratu, Jaurlaritza 1981etik hasi zen antzerkiari babesa ematen.

Datuak historiaz eta egoeraz

Lehen pausoak 1982. urtearen hasieran eman ziren, epe laburrera betetzeko zenbait baldintza jarriz eta zenbait arrazoitan oinarriturik.

Honela labur daitezke *oinarriak*: Kultura Sailak, antzerki-arduradun bezala, talde-espresio hau indartzeko ahaleginak egin behar ditu. Euskal gizartearen antzerki-kontzientzia handiagotuz doan eran, antzerki-bizitza handiagotu eta hobetu egingo da. Ez dut uste berrikuntza gogorrek ezartzeko une egokia denik; bestela, antzututako ekintza bakarrik lortuko bait genuke.

Baldintzak jarri aurretik, antzerkiaren *egoera* zertan zen jakiteko eta aurrera jotzeko, ikerketa bat egin zen; jasotako datuen eske-ma hau, 1982. urteko lehen hilabetei dagokie.

Talde erdaldun hauek ziharduten: «Akelarre», «Geroa», «Eterno Paraíso», «Cobaya», «Orain», «Karraka», «Bekereke», «Peter Roberts», «La Tarima», «T. Estudio Bilbao». Antzezleriak, berriz, 63 ziren.

Talde euskaldunak, «Kukubiltxo» eta «Maskarada» ziren, 8 antzezlarirekin.

Talde erdaldunek % 80 egiten zuten, eta euskaldunek % 20. Antzezlarietan, euskaldunek % 11 eta erdaldunek % 89.

Egoeraren azterketa hau, talde profesionali mugatua da. Honek ez du esan nahi, talde amateurrak kontutan hartzen ez zirenik. Hauek ezin ditugu ziurtasun osoz zenbatu. Talde amateur erdaldunak 15 bat dira; euskaldunak, berriz, 12: 8 EATBren partaide dira, eta 4 beren kasa dabilta.

Lehendik genuen euskal elkarte bakarra, «Euskal Antzerki Taldeen Biltzarrea» dugu. Elkarte honek euskara bakarra erabiltzen duten taldeak babesten ditu, eta Eusko Jaurlearitzak, hau kontutan izanik, bere laguntza eskaintzen dio.

Antzerkiaren kalitatea grafikoki adierazi behar bagenu, zera geneukake: Europan 9,5 puntukoa bada kalitatea, Espainian 7 puntukoa da; Katalunian, 7,5 puntukoa; Andaluzian, 5,5ekoa; Galizian, 5ekoa; eta Euskadin, 4,5 puntukoa.

Diru-laguntza honela banatu zen: euskaldunei 840.000 pta. eman zitzaizkien, eta erdaldunei, 13.018.000 pta.

Irtenbide bila

1981-82 urteko egoera ikusirik, agintariek, egoera honi irtenbideren bat aurkitzeko, galdera bati erantzun behar zioten: Antzerki Nazionala behar dugu? Ezin zaio herriari hau ezarri, ez kalitate-arrazoiarekin ez eta diruarenarekin. Honetarako pauso egokiena, herri-antzerkian oinarritzea da; zalantzarik gabe, hau bere esanahi osoan ulertuz.

Orain dela 90 urte, Antzerki Nazionalaren lehen urratsak eman zituen Sabino Aranak; bere esanahiaren ondorioa, hau izango li-

tzateke: «Euskal Herriaren arima eta eguzkiaren distirak sortzen duen giroa jarraituz, Herriak Antzerki Nazionala lortuko du».

Idea honetan oinarrituz, zenbait pauso eman behar dira; eta ezin eta egokiago, lehena Euskal Antzerki-eskola sortzen hastea da. Antzerki-irakaskuntzaren egoera, honela azal daiteke.

Lehenengoz, gure Herrian dauden eskola guztiak, bere filosofian, antzezlariaren heziketa egokia asetzeko eratuak daude. Praktikan, lan zail bihurtzen da, gaia nahikoa nahastua delako.

Antzezlaria, bere prestaketa osoarekin eta teknikaren menpetasunarekin, mota askotako pertsonaiak antzezteko gai da. Teknika, antzezpenean baterako, oso alderdi garrantzitsua da; ehiztari bantentzat bi pieza ezin dituela modu berean lortu jakitea bezala.

Komunitate Autonomoan dauden eskolak, honako hauek dira: Antzerki Eskola de Basauri, Antzerki Eskola de Santurce, Taller de Teatro de Ermua, Escuela de Teatro de Vitoria.

Eskola hauetako antzezlari-heziketan ez da euskara erabiltzen, eta, gure helburu nagusia euskal antzerkia berpiztea denez, ez dituzte Kultura Sailaren nahiak betetzen.

Antzerki-ikasketak zabaltzearen, Donostia, Bilbo eta Gasteizen lehen mailako ikastaroak prestatzen dira eta Antzertin, bi urtetako goimailako ikastaroak. Nahiz eta nahigabe handiak sortu, Antzertiko ikasketak egiteko, euskaraz jakin beharra dago. Gai honetan amore emateak, min handia sor dezake gerora euskal antzerkian.

Antzertiko goimailako ikastaroak, honela banatzen dira: 9 hilabetez, eguneko 8 orduko klaseak. Ikasleei ikasketak erraztearen, diru-laguntzak eskaintzen zaizkie.

1983/84 urtean, Antzertiko lehen 13 antzezlariak atera ziren, 12 euskaraz antzezteko gai direnak eta erdaldun bat. Gure epe laburrerako asmoa, denak euskaldunak izatea bada ere, ondorio hau ona dela iruditzen zaigu. 1984/85 urtean beste antzezlariak amaituko dituzte ikasketak, eta honek euskarari buruz gogoeta bat egitea eskatzen digu.

Antzerti Eskolaren helburu nagusienaren aurrean, hots, antzezlari elebidunen heziketa, euskarari buruz ihardutea beharrezkotzat hartzen dugu. Lehen ondorio bezala, helburu honek euskararen eta erdararen ezagutza eta erabilpen egokia eskatzen du, bai hitzez eta bai idatziz. Hau da, Antzerti eskolako ikasketen amaie-

ran, antzezlariek prest egon beharko lukete, oztoporik gabe, euskaraz nahiz erdaraz emanaldiak egiteko.

Kontutan hartu behar da Antzerti Eskolak bi hizkuntzen saktotasuna oinarritzat duela, eta, ondorioz, bere programazioan arlo hauek lantzea: fonetika, fonologia, deklamazioa, ahoskera, testu-interpretazioa, inprobisazioa, etab. Alderdi guzti hauek landu ezinak dira, hizkuntzen oinarritzko ezaguerarik gabe.

Honela, Antzerti Eskolan sartu nahi dutenak euskararen oinarriaz jabeturik egoteko baldintza eskatzen dugu hasieratik; batez ere, orian arteko ikasle gehienek, lehen eta bigarren urteetan, euskara ikasteko eskaerari jaramonik ez diotela egin ikusiz.

Lortu nahi den euskal antzerki-heziketak ikasle eta irakasleak euskaldunak izatea eskatzen du. Lehen aipatzen genuen helburua eta 1985eko egoera alderatu besterik ez dago, horretaz jabetzeko. Helburua, eskema honen bidez ikus daiteke argi, bi hizkuntzen presentziak erlazio hauek jarraitu beharko lituzkeenez:

	1983/84	1984/85	1985/86	1986/87	1987/88
euskara.....	3	6	7	8	9
erdara.....	7	4	2	2	1

Baina 1985ean dihardutenen artean, *erdal talde* hauek dauzkagu: «Geroa», «Tarima», «Karraka», «Trapu Zaharra», «T. Estudio Bilbo», «Cobaya», «Bekereke», «Porpol», «Eterno Paraíso», «Grupo Expresión de Trintxerpe», «Ttipi-Ttapa», «Zumbido», «Hordago», «La Traka». *Talde elebidun* hauek: «Ttantaka», «Tirititeros de Sebastopol», «Orain», «Peter Roberts». Esta *euskal taldeok*: «Kukubiltxo», «Maskarada», «Higa». Hots: 14 erdal talde, 87 antzezlarirekin; 4 talde elebidun, 16 antzezlarirekin, eta 3 euskal talde, 15 antzezlarirekin.

Konpainiei dagokienez, erdal konpainia bat daukagu (Maite Aguirre), lau konpainia elebidun (Joaquín M.ª Cueto, K. Badiola - C. Gallo, Idoia Sagarzazu, Akelarre), eta euskal konpainiarik ez. Guztira, 5 konpainia dira, 25 antzezlarirekin.

Antzerki-taldeei diru-laguntzak eskaintzen jarraitu da. Laguntzok, hiru bide izan dituzte: a) Diru-laguntzak, b) Beste Komunitateekiko harremanak, d) Herriz-herri. Honela banatu ziren 1984. urtean:

euskal taldeei emandako diru-laguntzak.....	7.795.000 pta.
euskal antzerkiaren zabalkunderako	5.000.000 pta.
erdal taldeei	6.550.000 pta.
euskarazko eta erdarazkoei.....	5.350.000 pta.
<i>Guztira:</i>	24.695.000 pta.

1985. urte honen hasieran, honela ikusten da antzerkiaren egoera. Lehen esan dudan bezala, talde profesionali gagozkiela.

Taldeak, 12 ziren 1981-82an; 1985ean, berriz, 26, konpainiak ere sartuta.

Antzezleriak, 71 ziren 1981-82an, eta 1985ean 143.

Kalitateari dagokionez, eboluzio hau seinalatuko genuke: Europan 10 puntukoa da; Espainian, 9koa; Katalunian, 9koa; Andaluzian, 6koa; Galizian, 5ekoa; eta Euskadin 6,5 puntukoa.

Antzertiren iharduna

Lau urte hauetan, Euskadiko Antzerti Zerbitzuak bi helburu nagusi bete ditu; bata, taldeei diru-laguntza eskainiz, horien iraupena mantentzea; eta, bestea, euskaldun antzezleriak sortzea. Bi helburuak osorik bete dira.

Eusko Jaurlaritzak, gogoeta hauen aurrean eta baldintza zuhurragoetan oinarriturik, beste jauzia ematea erabaki du. Iragandako lau urte hauetan, antzezleri euskaldunen eta erdaldunen arteko oreka lortu da.

Antzerti Eskolatik ateratzen ari diren ikasleak dinamika, modalitate berria sortzen ari dira, antzerki-konpainiak eratuz. Egitura-mota honek, orain arteko sendi mailako antzerki-taldeei, egitura-aldaketa eta gure inguruneke antzerki-baldintzetara inguratu beharra sentierazten die.

Epe ertainera jarriko diren zutabeak, honako hauek dira: Antzerki-taldeak, Heziketa, Antzerki-Programazioa, Antzertiteka, Argitarapenak.

1. Antzerki-taldeak

Antzerki-taldeetan, bi mundu ditugu: amateurra eta profesionaia; baina ez da erraza bien arteko bereizketa egitea, eta, horregatik, honela argitara da diru-laguntzetako baldintza: «Euskadin egoitza duten antzerki taldeak suztatu eta antzerki-antolaketak egiteko diru-laguntzetarako herri-lehiaketarako deia egiten da» (Ikus 1985.04.25eko Agindua, 1985.05.10eko *Euskal Herriko Agintaritzaren Aldizkaria*).

Bestalde, amateur-elkarteei, urteko ekintzen arabera eskainiko zaizkie diru-laguntzak.

Atal honetan, produkzio propioak sartzen ditugu. Eusko Jaurlaritzaren lehen asmoa ez da produkzio hauen programazioa egitea, baizik eta antzerki-taldeak eta -konpainiak indartzea. Hauen ekintzetan hutsuneak sortuko balira, hutsuneok betetzeko ahaleginak egingo dira; baina, sekula ez litzaieke talde eta konpainiei konpetentziarik egingo.

2. Heziketa

Antzerki-heziketa, hiru ataletan banatzen da: 1. Herri-tailerrak, 2. Euskal Antzerki Eskola, 3. Birziklapena.

2.1. Herri-tailerrak

Kultura Sailak, Antzerki Zerbitzuaren bidez, dauden herri-tailerrak indartu eta beste berri batzu sortu nahi ditu.

Zerbitzu hauen funtzio garrantzitsuena, bai ikusle goaren heziketan eta bai ikusle goaren lehen irakaskuntzan, antzerki-zaletasuna lantzea da.

Ikasleak ez ditu 15 urte baino gutxiago izan behar zentrura sartzeko unean, lehen mailan gidoia eta emanaldietarako antzezleku erabakiko bait da.

Adin zail honetan, ahal den hobekien antzeztu behar dutela ikuserazi behar zaie ikasleei. Ikasleak zirikatzen baditu, ikasleek sakonki lan egingo dute, beren neurrian behintzat.

Irakasleak ikasleen espresio dramatikoari bizirik eutsi behar dio, zenbait antzezleri beren bizitza osoan berezituak egon daite-

zen. Imaginazio-sorkuntza ez litzateke sekula moztu behar, oso ondo parekatzen bait da gidoi formalekin.

Lehen maila honetan, ikasleen interesa eragin beharko lukete, literaturaren, historiaren eta jantzien barne dramatikoak ikas dituzaten, eta, une berean, emanaldiak egiteko eta hitz egiteko erak eta mugimenduak hobetzeko aukera izan dezaten.

Era berean, komeni da agerraldi bakarreko obrak prestatzea, ikasleen arreta bereziki obren egoerara zuzentzeko; honela, muntaia egitea gai askotako klase bihurtzen da. Muntaia edozein unetan moztu daiteke, sor litekeen edozein gaiz edo pertsonaien alderdi onez edo hutsegiteez hitz egiteko.

Heziketa honen zati garrantzitsuena, zera izango litzateke: gorputzaren kontrol hobea lortzea eta, batez ere, norberaren konfidantza lortzea. Ezin dugu ahaztu, heziketa dramatikoaren teknika hutsak, norberaren mugimenduak eta energia aurrezte daka-rrrela. Hala ere, ikaslearen heziketa gehiago sakonduz, memoria, oharpena, norberaren konfidantza, lagun arteko izpiritua eta bizitzarekiko interesa potentziatzen da.

Ideien elkartzeak beste ikasketa askotarako bidea prestatzen du: horietan arruntenak, hizkuntzak, ogibide praktikoak (arotz, margolari, etab.), literatura, arteak jeneralean, zientzia eta ikasketa sozialak dira.

Lehen maila honen mundurako klaseak, honako hauek izan litezke:

- a) Agerraldirako sarrerek zehaztasuna behar dute; bestela, irristada, oztopoak etab. izaten dira, eta hauek haserreak sortzen dituzte.
- b) Oso antzezleri afizionatu gutxik dakite antzezlekuan ate bat ondo ireki eta ixten, eta bizitzaren zati handi bat ate garrantzitsuak ireki eta ixten ematen da.
- d) Beste gauza garrantzitsu bat, altzari eta pertsonekin istripurik ez egitea da.
- e) Arintasunez jaiki eta esertzea.
- f) Egokitasunez jaten eta katiluak pasatzen jakitea.
- g) Beste pertsonak nola jokatzeko duten ezagutzea, munduaren ikuspegia hobetzeko.

Maila honetan, obrak agerraldi bakarrekoak izan litezke, eta modu honetan:

1. *Libretoarekiko harremanak*: a) antzerki-obra-motak, b) antzerki-erak.
2. *Obraren barnea*: a) trama, b) gaia, d) karakterizazioa, e) giroa.
3. *Eraketa*: a) agerraldien banaketa, b) obraren elementuak.
4. *Literatur erak*: hizkuntzaren erabilpenak.
5. *Mugimendu eszenikoaren erabakia*: a) emanaldiaren asmoa, b) antzezlarien benetako ardurak.
6. *Azken zirriborroa azaltzea*: a) eszenografia, b) jantziak, d) argiak, e) atrezzoak.
7. *Moztea, banaketa eta lehen irakurketa*.
8. *Saioetatik emanaldira*: a) Zenbait bideren ikasketa, b) taldearen zuzendaritza, d) dekoratuekin ensaioak, e) ensaio orokorra.

Bigarren zatia, antzerki-ikasketak jarraitu nahi dituzten ikasle gutzietatik dagokie. Honetarako, esandako zentruetan «Antzerki Heziketaren Hasiera» izeneko ekintza egitea proposatzen da; modu honetara, goimailako eskolan sartzeko erraztasun gehiago izango dute. Eskatuko diren datuak, honako hauek dira:

- a) 17 urte edukitzea edota urte berean betetzea.
- b) Euskara jakitea (HABEko C maila).
- d) Sendagilearen ziurtagiria: medizina orokorrekoarena eta logopedarena.
- e) Gorputza: 1) heziketa fisikozko praktikak, 2) gorputz-espresioa, 3) kreatibitatea.
- f) Kreatibitate eszenikoa eta inprobisazioa.
- g) Antzerkiaren historia.

Hasierako prestakuntza oinarritzkoa, modu honetara egitea proposatzen zaie tailerrei:

1. *Abotsa*: gorputz-ikasketa, ahoskera eta aho-garbitzeta. 2 orduko 36 klase: 72 ordu.

2. *Gorputza*: gorputza prestatzeko bideak, kreatibitatea, gorputzaren heziketa. 2 orduko 50 klase: 100 ordu.
 3. *Inprobisazioa*: 2 orduko 40 klase: 80 ordu.
 4. *Apaingarriak*. Ordubeteko 36 klase: 36 ordu.
 5. *Antzerkiaren historia*. Ordubeteko 18 klase: 18 ordu.
- Kurtsilo berezia*. 20 ordu.
- Guztira: 326 ordu.

2.2. Euskal Antzerki Eskola

«Euskal Antzerki Eskola» da Komunitate Autonomoan Arte Dramatikoazko irakaskuntza teoriko-praktiko nagusia emango duen Zentrua, nola berarekin zerikusia duten alorretan hala esperimentatze eta ikertze-lanaren alor honetako praktikan; baita Arte Dramatikoaren garapena susta dezan beste zenbait gairen irakaskuntzarekin zerikusia duten antzerki-lanetan ere.

Eskolara sartzeko, nahitaezkoak dira honako baldintza hauek:

1. 17 urte betetik edukitzea.
2. Euskara jakitea (HABEko C maila).
3. Sarrerako azterketa gainditzea.
4. *Curriculum* bat, bi argazki, bi mediku-ziurtagiri: medizina orokorrekoa eta otorrinolaringologikoa.

Sarrerako azterketa, proba hauek osatzen dute: ahotsa, gorputza (gorputzaren heziketa), inprobisazioa, antzerkiaren historia.

Eskolara sartu nahi duen pertsonaren batek, nahiz eta euskara ez jakin, azterketa gaindituko balu, urte batez HABEn hizkuntza ikasteko aukera eta laguntza edukiko luke. Urtea igaro eta euskararen azterketa gaindituko balu, eskolara zuzenean sartuko litzateke.

Honako gaiok ematen dira eskolan:

Ahots Saila: Ahoskera/Irakurketa, Ahotsa/aho-teknikak, Kantua eta musika, Bertsolaritza.

Tailer Saila: Inprobisazioa eta kreatibitatea, praktika eszenikoak.

Gorputz Saila: Gorputz-heziketa, kreatibitatea, akrobazia, dantza.

Antzerkiaren Historia, Teoria estetikoak, Testu-azterketa.

2.3. Birziklapena

Taldeetan dabiltzan antzezlariei, zenbait ikasketa eskainiko zaie: antzezlaritza, zuzendaritza, luminoteknia, etab. Ikasketa hauek gure herrian nahiz kanpoan egingo dira; horretarako, Institutu edo Zentru Dramatikoeekin itunak egingo dira.

3. Antzerki-Programazioa

Gure asmoa, Euskadiko Herri-Antzokiak indartzea da eta honek, dagokion antzerki-eskaintza batean, lan sakona eskatzen du. Antzoki iraunkor hauek errealitate artistikoarekin lotzera joko dugu, kreatibitatea eta jendetza, emanaldiak eta ikuslegoa komunikazio etengabearen jarriz.

Antzerki-zirkuituan parte hartzeko programa egiten duten talde guztiei, gutxieneko *cachet* bat eskainiko zaie. Euskadiko Antzerti Zerbitzuak erabakiko du *cacheta*, honako puntu hauetan oinarriturik: Muntaiaren kostua, konpainiaren mantenua, egun bateko jira baten kostua, zenbait gastu.

Edozein motatako Entitateren batek ekonomikoki lagunduko balu, atera litezkeen onurek sarreraren kostua merkeagotuko luke; baina, jendearen begietan produktuaren maila ez beheratzearen, ezingo da kostua gutxitu, eta beste konpainien produkzioei ez zaie azpi-konpetentziarik egingo.

Muntaiak, Antzerti Zerbitzuaren eragintzarekin, Herri Zirkuitu Finkoaren programaketan sartu diren materialeen eta pertsonen baldintza berberetan antzeztua izan behar du, eta, elementuren bat aldatuko balitz, nahiz eta txikia izan, Euskadiko Antzerti Zerbitzuko Zuzendariak edo bere ordezkariak onartu beharko luke, elkarrekin hitz egin ondoren.

Antzerti Zerbitzuko Zuzendariak edo ordezkariak nahi izanez gero, muntaia barrutik ikus lezake eta, eskatutako maila estetikoak edukiko ez balu, programaziotik kanpora gera liteke.

Txarteldegiko prezioa lehen adierazitakoaren arabera aldatuko da, baina Euskadiko Antzerti Zerbitzuari dagokio jartzea.

Propaganda, Antzerti Zerbitzuak egingo du, antzokia kokaturik dagoen herriaren laguntzarekin.

Sarrerak, bere osotasunean, antzezten duen taldearentzako izango dira, baina kopuru honi «S.G.A.E.», «menores», etab. ei dagozkien gastuak kenduko zaizkio.

Baldintza hauek, Euskadiko antzerki-taldeentzako bakarrik balio dute.

4. Antzertiteka

Antzerti-munduaren barruan euskal kultura berpizteko dugun asmoetako bat, *Antzertiteka* bat sortzea da.

Antzerki-munduan dena egiteko dagoela esaten dutenek kontutan hartu behar dute, akatsik okerrena, ditugun apurrak, bere eskas eta urritasunean, behar bezala ez ezagutzean eta muzinez iraintzean datzala.

Egin beharko litzatekeen lehen gauza garrantzitsu bat, geure historiaz ondo jabetzea da. Geure sustraiak eta erroak, geure sena, geure euskal mamia ondo ezagutuz, norantz bidera gintezkeen erabaki ahal izango dugu; eta honetarako, euskal antzerkiaren liburutegi bat edukitzea ezinbestekoa dugu; gainera, bai Antzerti Eskolako ikasleen heziketarako, bai irakasleen prestakuntzarako eta bai edozein antzezlarirentzat, behar bezala lan egin dezaten, zeharo baliagarria izango zaigu Antzertiteka hau.

Hori sortzeko, plangintza bat jadanik martxan jarria dago; hauek dira bere asmoak:

- 1) Liburutegi publiko guztietan aurkitzen diren euskal antzerkiak biltzea.
- 2) Euskal antzerkiari buruz idatzi diren saio, artikulu eta lan guztiak biltzea.
- 3) Euskal antzerkiarekin zerikusirik duten esku-programak, argazkiak etab. biltzea.

Antzertiteka honen helburuetako bat, urte honen amaierarako 800 bat euskal antzerki-obraren bilduma egitea da.

5. Argitarapenak

Antzerti aldizkari txikiari dagokionez, orain arte urtean 8 ale argitara dira, antzerki-obrei zuzenduak; urte honetatik aurrera, 12 ale aterako dira. *Antzerti* bereziaren 4 ale ateratzen dira urtean, etxeko eta kanpoko informazioa bildu eta azalduz.

Antzertik orain arte argitara dituen obretan, hildako egile euskaldunenak dira 4 (gerra aurrekoenak 2 eta gerra ondokoena beste 2), bizi diren egile euskaldunenak 6 lan, itzulpenak beste 6, eta pastoral/astolasterrak/herritarrak 2 lan. Guztira, 18 ale.

Euskal Antzertia izeneko saio bat ere argitara du eta, une berean, erakusketa antolatu zen, biak Patri Urkizuren zuzendaritzapean.

Artxiboa osatzen ari gara, euskal antzerki, bideo eta antzerkiari buruzko liburuekin.

Azkenik: hemen azal dutakoa, Eusko Jaurlaritzak, orokorki, aurrera eraman nahi duenaren ardatza da.

E. A.